

Het onbenul van 'een aantal'

Johannes L. Bouma

Een column kan onder meer worden gebruikt voor het uiten van grote en kleine ongenoemens. Voor het bepleiten van dingen die men graag zou willen veranderen. Voor het openen van ogen voor dagelijkse zonden. Hoewel mijn tolerantie jegens oneffenheden op mijn levenspad in de loop van de tijd gestadig is gegroeid - immers de geestelijke tred wordt vaster met het klimmen der jaren - is er een steen des aanstoots waarvan ik als lezer in het algemeen, en als redacteur (beoordelend lezer) in het bijzonder, blijvend hinder ondervind. Dit betreft het lichtvaardig, onjuist en overbodig gebruik van 'een aantal'. 'Een aantal wat?' zult u vragen. Ik beantwoord deze vraag met een wedervraag, namelijk: 'Wat vindt u van de volgende zinnen?'

- 1 Er is een aantal maatregelen genomen, dat reeds effect begint te sorteren.*
- 2 Er zijn een aantal maatregelen genomen, die reeds effect beginnen te sorteren.*
- 3 Er is een aantal maatregelen genomen, die reeds effect beginnen te sorteren.*
- 4 Er zijn een aantal maatregelen genomen, dat reeds effect begint te sorteren.*

De vier volzinnen bevatten in principe dezelfde boodschap, maar drukken deze op verschillende wijzen uit. Welke vindt u de beste van de vier?

Ik heb in de loop van de tijd deze vraag voorgelegd aan (een aantal) vrienden, collegae en promovendi. Hun antwoorden waren niet unaniem. Er hebben zich voor de variant nr. 4 tot nu toe evenwel geen verdedigers opgeworpen; wat mij niet verbaast.

Een aantal (= verscheidene) respondenten hebben een uitgesproken voorkeur voor de variant nr. 1, zulks op grond van de logisch klinkende overweging dat 'aantal' een zelfstandig naamwoord in enkel-

voudige vorm is, en in de hoedanigheid van onderwerp van de zin een enkelvoudige werkwoordsvorm ('is') regeert. Wanneer ik vervolgens aan de betrokken deskundigen vraag of 'een aantal' als zodanig ook effect kan sorteren, dan vertonen een aantal (= sommigen) van hen de neiging hun voorkeur naar de variant nr. 3 te verleggen. Degenen die deze vluchtroute niet willen nemen, rechten de rug en stellen dat het in de betrokken boodschap kennelijk gaat om een collectiviteit (een zogenaamd pakket) van maatregelen, die (dat) als een onontbindbaar geheel moet worden uitgevoerd. Zij sublimeren hun verlegenheid in een aanvullende veronderstelling, die overigens uit de lucht komt vallen.

Er zijn taalgebruikers die betogen, dat 'een aantal' in de ter beoordeling voorgelegde zinnen het karakter heeft van een onbepaald telwoord en in deze hoedanigheid dezelfde rol vervult als de woorden: sommige, alle, enkele, vele, menige, talrijke, weinige, verschillende, verscheidene (of het equivalente germanisme: meerdere), et cetera. In het licht van deze opvatting is het onderwerp van de ter discussie staande zinnen niet 'een aantal' zonder meer, maar 'een aantal maatregelen'. Een aantal maatregelen vormen naar hun aard een meervoudig onderwerp, en vereisen als zodanig de meervoudsvorm van het werkwoord ('zijn').

Aldus behoort de variant nr. 2 de voorkeur boven de andere te verdienen. Eventueel kan men hierbij nog het gekunstelde voorbehoud maken, dat op voorhand vast moet staan dat het niet om een onlosmakelijk pakket van maatregelen gaat. (Overigens biedt in voorkomende gevallen 'een aantal' een wel héél zwakke en ondoelmatige aanduiding van 'een systeem' van maatregelen.)

Prof. Dr. J.L. Bouma is hoogleraar Bedrijfseconomie aan de Rijksuniversiteit Groningen

Zij die deze visie delen, zouden er goed aan doen om – wanneer zij een onbepaald telwoord te berde willen brengen – terwille van de broodnodige taalvariatie te zoeken naar een ander onbepaald telwoord dan het gedachtenloos geuite 'een aantal'. Het proza wint daarmee aan pluriformiteit, en dus aan leesbaarheid.

Om het onderhavige probleem nog wat ingewikkelder te maken wijs ik er op, dat 'een aantal' als een holistische term ter typering van 'een pakket' niet hetzelfde is als 'een aantal' in de zin van 'een door tellen te bepalen veelheid'. Meestal gaat het zelfstandig naamwoord 'aantal' in deze interpretatie gepaard met het bepaalde lidwoord 'het'.

Bijvoorbeeld: Het aantal van de maatregelen die effect sorteren, neemt toe. Met dit type zinnen is doorgaans niets bijzonders aan de hand.

'Een aantal' wordt veelvuldig gebruikt in de zin van een onbepaald telwoord, zij het dat het in die rol door velen ten onrechte wordt opgevat als een combinatie van het onbepaalde lidwoord ('een') en een zelfstandig naamwoord in enkelvoud ('aantal'). Er zijn echter ook een aantal schrijvers (en nog veel meer sprekers) die 'een aantal' misbruiken als een meervoudsvorm van het onbepaalde lidwoord ('een'); een voorbeeld van dit 'foutje' wordt geboden door de combinatie van het vijfde en het zesde woord in de onderhavige zin. In de Nederlandse taal is de meer-

voudsvorm van het onbepaalde lidwoord echter relementair niet voorhanden. Een zin waarin 'een aantal' voorkomt als fantoom van de meervoudsvorm van het onbepaalde lidwoord, loopt evenwel aanzienlijk beter wanneer men deze onhebbelijkheid geheel achterwege laat; voorbeeld: 'Er zijn echter ook schrijvers.....'.

Zonder ongefundeerd te willen generaliseren moet mij van het hart, dat ik soms de indruk heb, dat de clandestiene toepassing van 'een aantal' als surrogaat voor de meervoudsvorm van het onbepaalde lidwoord vooral ingang heeft gevonden bij praters en schrijvers die vertrouwd zijn met computertalen en computerprogramma's. Zij hebben in hun denken en formuleren bij elke zin waarschijnlijk een 'veld' ingeruimd voor een lidwoord, waarin 'by default' een aantal' wordt ingevuld; (voorbeeld: MAB, juni 1992, p. 307, linker kolom, vier regels van onderen). In al zulke gevallen kan 'een aantal' gevoeglijk worden weggelaten. Op de keper beschouwd geldt dit ook voor de vier varianten van de te beoordelen volzin aan het begin van dit epistel. Een uitstekende bewering zou immers zijn geweest: 'Er zijn maatregelen genomen, die reeds effect beginnen te sorteren.' Deze variant heeft in elk geval mijn nadrukkelijke voorkeur!

Kortom: men kan de meeste grammaticale problemen rond het gebruik van 'een aantal' oplossen door van het aanbrengen van deze taalkundige stoplap zo veel mogelijk af te zien.